



Ruines van de synagoge in Kfar Nachum (Capernaum), in het Noorden van Israël. Het werd gebouwd in de 4^{de} of 5^{de} eeuw en ligt boven een nog ouder synagoge van de eerste eeuw.

JOODSE AANWEZIGHEID IN HET HEILIGE LAND DOOR DE EEUWEN HEEN

ONDER DE LOEP DOOR SAVASORDA

Nergens wordt de geschiedenis zo gebruikt/ misbruikt als in verband met het Midden-Oosten. Veel publicaties die over dit onderwerp verschijnen, brengen ons een beeld ter ondersteuning van een bepaalde politieke stellingname: niets mis daarmee. Maar sommige auteurs gaan daarin zo ver dat sommige feiten genegeerd of verdraaid worden. "De Joodse bevolking was uit Palestina verdwenen, de moslim heersers waren tolerant en verdraagzaam. Aan deze harmonieuze samenlevingsvorm kwam een einde door de massale immigratie van zionistische Joden, die agenten waren van koloniale rijken" zijn vaak gehoorde stellingnamen. Savasorda onderzocht reisverslagen en verslagen van tijdgenoten en kwam tot een meer genuanceerd historisch beeld.

Joodse aanwezigheid

Voor alle duidelijkheid: sinds de oudheid was er altijd een ononderbroken Joodse aanwezigheid in het Heilige land. In de hoogdagen stond in Jeruzalem de heilige tempel maar ook na de vernietiging van de stad door de Romeinen (70) en de mislukte opstand van Bar Kochba (135) was er steeds een Joodse gemeenschap in het land. Ze woonden niet langer in Judea, maar in Syria Palestina, zoals de Romeinen het gebied voortaan noemden. Tiberias werd het nieuwe centrum van de Sanhedrin, de Joodse rechterlijke raad die onder het Romeins bestuur dienst deed als rechtbank. Na het edict van Milaan (313) wordt het christendom staatsgodsdienst binnen het Romeinse Rijk.

Hoewel dit voor de Joodse inwoners neerkomt op nog meer onderdrukking is de Joodse aanwezigheid in Palestina niet langer verboden en stijgt de Joodse bevolking. Palestina wordt een onderdeel van het Byzantijnse rijk (dit is het Oost-Romeinse Rijk) dat verstrikt is in een eeuwenlange strijd met eeuwige rivaal Perzië. Eventjes krijgen de Joden Jeruzalem terug in handen als bondgenoten van de (Perzische) Sassaniden, die in 614 de Byzantijnse keizer verslaan. Byzantium is door die ellenlange oorlogen zo verzwakt dat het geen partij is voor de oprukkende Arabische troepen onder leiding van Kalief Omar, die in 638 Palestina verovert. In 1095 roept paus Urbanus II de christelijke wereld op om het Heilige Land te heroveren. Wanneer de kruisvaarders Jeruzalem innemen in 1099 wordt een ware slachtpartij aangericht zowel onder de joodse als de islamitische bewoners. Achtentachtig jaar later maakt de Koerdische Saladin een einde aan het christelijk bestuur in

Palestina (1188). De aanwezigheid van deze drie monotheïstische godsdiensten (de joodse, de christelijke en de islamitische) houdt het gebied in de ban. Het Midden-Oosten beroert de internationale gemoederen en blijft een hot item, tot vandaag de dag.

Terugkeer naar de (Bijbelse) roots

Wanneer de Hagada, het verhaal van de uittocht uit Egypte wordt voorgelezen op de sederavond naar aanleiding van het Joodse paasfeest leest men als besluit de wens uit: 'le shana haba bejerushalaïm' (volgend jaar in Jeruzalem), en dat al bijna tweeduizend jaar lang. Een belangrijke suggestie wanneer men in de eigen woonplaats met vervolging bedreigd wordt. Door de eeuwen heen voegden Joodse mensen de daad bij het woord en keerden naar het Beloofde Land terug. Na 1492 werden de Joden uit Spanje verdreven en kwam de emigratie in een stroomversnelling.

De Ottomaanse Turken waren vaak bereid om de vluchtelingen op te vangen in verschillende delen van hun rijk en ook in Palestina. De bankierster Doña Garcia Nasi (1510-1569) en haar neef de graaf van Naxos verkregen in 1558 de stad Tiberias tegen de betaling van 1000 dukaten per jaar. Het was de bedoeling om de Joden die voor de inquisitie op de vlucht waren de kans te bieden om er in alle veiligheid een nieuw leven op te bouwen. In Safed, een centrum voor de studie van de Kabbalah leefden midden 16de eeuw 8.000-10.000 Joden en dit aantal groeide in begin van de 17de eeuw nog verder.

"Gij, O God, hebt ons beloofd ons te bevrijden. Daarom: verhaast de tijd van onze verlossing... de vijand verwondt ons hart, werpt naar ons met stenen kwelt ons... Doch waarlijk mag de dochter van Zion zich verheugen, want onze Messias komt", aldus een joods gebed.

Shabtai Tzvi, een valse messias ontketent in de 17de eeuw in heel Europa een ware volksverhuizing: vele aanhangers volgen hem naar het Heilig Land. Deze onderneming strandt helaas voor velen van hen in Saloniki. In de loop van de 18de eeuw ontstaan een aantal godsdienstige bewegingen wiens volgelingen uitwijken naar Jeruzalem: Judah Hachasid (1700), Menahem Mendel uit Vitebsk (1777), de Gaon van Vilna (1808) of de Chabad Chassiedim (1823).

Rond het midden van de 19de eeuw wordt massale emigratie van Europese Joden naar Palestina ook gepropageerd vanuit diverse hoeken. De socialistische ideoloog Mozes Hess komt tot de conclusie dat massale emigratie naar Palestina de enige uitweg is voor de onderdrukte Joodse Europese burgers. Een aantal rabbijnen, zoals Judah Akalai en Zevi Hirsch komen vanuit een godsdienstig wereldbeeld tot een gelijkaardig besluit. De emigratie neemt toe en is niet langer louter geïnspireerd op de godsdienst.

Europese reizigers reageerden vaak met enthousiasme over de Joodse aanwezigheid. Chateaubriand schrijft in 1806 over Jeruzalem: *"Wat het 5000 jaar geleden deed, doet het (joodse) volk nog. Tot 17 keer heeft het de vernietiging van Jeruzalem meegemaakt maar niets kan het beletten zijn blik naar Zion te richten.(...) Deze legitieme meesters van Judea worden als slaven en vreemdelingen in hun eigen land beschouwd. (...) De Perzen, Grieken en Romeinen zijn van de aarde verdwenen en een klein volk dat deze grote beschavingen voorafging bestaat nog zonder vermenging in de ruïnes van hun vaderland"* Voor de schrijver is dit een waar mirakel.

Omstreeks 1848 wonen er volgens de Comtesse de Gasparin in Jeruzalem naar schatting 14.000 Joden, ruim de helft(!) van de totale bevolking. De meesten leefden van de georganiseerde liefdadigheid. Ze waren arm en vielen vaak ten prooi aan vervolging en afpersing door de overheid. In de loop van de 19de eeuw wil een groeiend aantal van hen economisch zelfredzaam zijn. Dit vindt gehoor bij mecenas Sir Mozes Montefiore bij een van zijn vele bezoeken aan het Heilige Land. Hiertoe stichtte hij een fonds, waaruit leningen zouden worden verschaft aan onvermogens, die zich op een ambacht wilden toelagen. In 1842 verzond hij een druk-

pers naar Jeruzalem die aan verschillende personen werk verschafte en stichtte hij er een textiel fabriek waaraan hij een meisjesschool verbond. Hij zond tevens een technisch onderlegde instructeur om het bedrijf te leiden en liet drie Palestijnse Joden naar Engeland komen om de kunst van het weven te leren. Voor de landbouwers stelde hij vee en landbouwwerktuigen ter beschikking. Hij liet een windmolen bouwen om de tarwe van de Joodse boeren te malen: het is nog steeds een ijkpunt in het moderne Jeruzalem.

In de 19de eeuw beroerde de Joodse kwestie in Europa niet alleen de Joodse gemeenschap. De kwestie stond ook op de agenda bij een aantal Europese grootmachten die zien hoe Joden hunkeren naar het Heilige Land en een eigen staat voor hen wenselijk zou zijn. Napoleon Bonaparte overwoog in 1799 tijdens zijn campagne in Egypte ernstig de oprichting van een nieuw Joods rijk in Palestina.

Verschillende Britten ijverden ook voor het idee dat de ontvoogding van het Joodse volk verbond met een Joods land in het Midden-Oosten: Sir Mozes Montefiore en de Lords Palmerton, Shaftesbury, Lindsay en Charles Henry Churchill. Zelfs de Zwitserse oprichter van het Rode Kruis, Henry Dunant, beschreef in 1867 een plan om de Joden in Palestina te vestigen. Het boek van Herzl 'De Joodse staat' (1896) en de organisatie van het eerste zionistische wereldcongres een jaar later ligt in dezelfde lijn.

Eeuwenoude Jodenhaat

Maar de Joden die in het Heilig Land leefden deden dat meestal ternauwernood getolereerd door de plaatselijke machthebbers. Eeuwenoude hardnekkige religieuze vooroordelen eisten hun tol, lang voor het succes van het politieke zionisme. Deze Jodenhaat vindt zijn oorsprong in de Koran en in de christelijke liturgie. De Franciscaan Francesco Suriano beschrijft hun lot op het einde van de 15de eeuw: "Deze honden, de joden, worden vertrapt, geslagen en gekweld zoals ze het verdienen. De onderdrukking waaraan ze onderworpen zijn is moeilijk in woorden te omschrijven. Het is voor een individu de grootste schande om als jood behandeld worden"

Safed valt ten prooi aan plunderingen door Druzen in 1604, 1628 en 1636. In 1625 slaan de meeste Joden uit Jeruzalem op de vlucht voor raids van de latere Pasha Mohammed Ibn Faroek uit Nablous, in 1660 werd Tiberias volledig verwoest door Bedoeïnen: een greep uit de talrijke dieptepunten. Daarnaast is er een permanente dreiging, die in heel wat reisverhalen gemeld wordt: In een kroniek over Palestina uit 1743 beschrijft Mendel Man dat de haat die de Arabieren tegen de Joden koesteren "nog intenser is dan deze van de Christenen" en, "dat de Arabieren de Joden niet toelieten op het voetpad te lopen. Zij moesten in het midden lopen waar de paarden passeerden". Dit beeld verandert nauwelijks in de 19de eeuw. Chateaubriand beschreef in 1806 de erbarmelijke situatie van de Joden in Jeruzalem.

Karl Marx - die nochtans weinig blij geeft van enige welwillendheid jegens de Joden - schrijft in 1854: "Niets evenaart de ellende en het lijden van de Joden van Jeruzalem die in de walgelijkste wijk van de stad leven, de hareth-el-yahoud, een wijk van vuilnis tussen de bergen Zion en Moriah, waar hun synagogen zich bevinden. De Joden zijn constant onderworpen aan de onderdrukking en de onverdraagzaamheid van de Moslims, ze zijn blootgesteld aan de beledigingen van de Grieken, en worden vervolgd door de Latijnen. Ze hebben net voldoende om te overleven dank zij de aalmoezen van hun geloofsgenoten uit Europa".

Joden en Christenen hebben onder de islamitische heersers het statuut van dhimmi. Ze genieten bescherming en mogen hun godsdienst uitoefenen enkel als een bepaalde belasting (*de jizya*) wordt betaald en ze zich schikken naar een heleboel discriminerende maatregelen. Het regime was soms mild, maar ook soms heel extreem. Het was al te vaak het excuus voor de plaatselijke autoriteiten om eigen belastingen in te voeren:

om te mogen bidden voor de Tempelmuur, om de Olijfberg te beschermen, om het graf van Rachel NIET te beschadigen of om in Jeruzalem binnen te komen of eruit te vertrekken. De Britse consul C.R. Conder in 1831 zag het zo: "men zegt dat de Joden zelfs voor de lucht die ze inademen moeten betalen".

Besluit

Er was in Palestina een ononderbroken Joodse aanwezigheid, die in de loop der eeuwen gestaag toenam door immigratie. Joden koesterden steeds de hoop in vrede te mogen leven in het Heilig Land. Maar door de voortdurend smeulende Jodenhaat, een ononderbroken regime van pesterijen en discriminatie was dit nooit mogelijk voor lange perioden, niet in Israël, noch in de diaspora. Daarom was de oprichting van de staat Israël in 1948 een kantelmoment in de Joodse geschiedenis. Voor het eerst konden Joden, vrij van vervolging en discriminatie, hun eigen toekomst bepalen.

Met dank aan Nathan Weinstock voor de inzage van manuscripten van zijn toekomstig boek.

Savasorda is het pseudoniem van een kleine groep medewerkers van Joods Actueel die maatschappelijke thema's rond het Midden-Oosten en de media onder de loep nemen.

Savasorda (Hoofd van de wacht) was een Joods-Spaanse geleerde, volledige naam Abraham bar Hiyya Ha-Nasi, leefde in Barcelona en was DE persoon die voor het eerst de volledige oplossingen van de tweede-graadsvergelijkingen naar Europa bracht. Hij vervulde daardoor de werken van de griek Diophantes en vooral van de Oezbeek al-Chwarizmi die de negatieve wortels, reeds bekend door de Hindoes, zelf niet ontdekt had.



De paus in Yad Vashem

AMERIKAANSE RABBIJN VERDEDIGT TOESPRAAK BENEDICTUS XVI

Een vooraanstaande Amerikaanse rabbijn, die overigens een goede verstandhouding heeft met paus Benedictus XVI, beoordeelde de toespraak die de katholieke kerkleider in het Yad Vashem positief en zegt dat de verwachtingen omtrent deze toespraak veel te hoog gespannen waren. "Het respect van de paus en zijn steun voor de Israëlische staat bleek duidelijk genoeg uit de uitspraken die hij wél deed en zijn van die aard dat dit soort kritiek daarmee te pareren valt", zei rabbijn Arthur Schneier, die de Holocaust als 14-jarige zelf overleefde.

Schneier is de initiatiefnemer en voorzitter van een interreligieuze stichting in New York. Zowel in Israël als daarbuiten hadden een aantal autoriteiten de toespraak als 'lauw en halfslachtig' bekritiseerd. "Het is een tragische fout om zich vast te pinnen op een toespraak" zei Schneier. "We hebben bondgenoten nodig en de paus heeft zowel in zijn toespraak die hij hield voor de opperrabbijnen als bij zijn ontmoeting met de Israëlische president beklemtont hoe nauw Joden en Christenen met elkaar verbonden zijn. Het is beter om daar op te focussen en aan de hand daarvan onze relatie met elkaar te verdiepen. Betekent dit dat hij

geen betere speech had kunnen geven? Ja dat zou ik gekund hebben maar dat betekent daarom wel niet het einde van de wereld". Schneier die vorig jaar de eerste Amerikaanse rabbijn was die een paus als gast ontving in zijn synagoge zei tegen de Israëlische krant Haaretz dat hij de ontgoocheling wel kan begrijpen. "Maar ik laat me er in geen enkel geval door verlammen" zei hij enkele uren nadat hij de kerkvorst vergezeld had bij diens bezoek aan de Klaagmuur. "Ik bekijk het bezoek in zijn geheel en niet één enkel onderdeel hoe belangrijk dat onderdeel (Yad Vashem) voor mij als Holocaustoverlever ook mag wezen. Als ik het ganse bezoek beoordeel kan ik enkel besluiten dat er van echte misstappen, zoals die vooraf werden aangekondigd, geen sprake is.

De paus kreeg kritiek omdat hij niets zei over zijn eigen verleden in nazi-Duitsland of zijn verontschuldigungen aanbood voor wat de Duitsers hadden gedaan. De 79-jarige Schneier benadrukt echter dat Benedictus XVI zijn pelgrimage naar het Heilig Land plaatst in het teken van een onverbreekelijke band tussen de kerk en het Joodse volk. Daarmee verwijzend naar een uitspraak die de paus deed tijdens zijn toespraak op de berg Nebo in Jordanië. ■